

ЛАЗАРЧУК Г.В.,

аспірант Української інженерно-педагогічної академії України

УДК 37.013+340.12+330.101

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У результаті дослідження виявлені особливості компетентнісного підходу, визначена необхідність правових знань для людини, особистості, громадянина та представника інженерно-педагогічної діяльності економічного профілю.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, правова компетентність, інженер-педагог економічного профілю.

В результате исследования выявлены особенности компетентностного подхода, определена необходимость правовых знаний для человека, личности, гражданина и представителя инженерно-педагогической деятельности экономического профиля.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, правовая компетенция, инженер-педагог экономического профиля.

The article deals with the research of features of the competence approach, the need of legal knowledge for a person, a citizen and the representative of engineering educational activities of economics is identified.

Keywords: ccompetitive approach, competence, legal competence, teacher-engineers of economics.

Постановка проблеми. Розвиток держави й технічного прогресу потребує добре підготовлених фахівців у різних сферах виробництва, які б мали достатні професійні знання та навички, а також були добре обізнаними з існуючим законодавством. Неможливо бути гарним спеціалістом, фахівцем у окремій галузі та бути повністю відокремленим від чинних законодавчих актів, адже саме в них міститься багато стандартів, положень та обмежень щодо будь-якого виду трудової діяльності в Україні.

У наш час багато наукових праць та розробок присвячені формуванню компетентності інженерно-педагогічних фахівців різного профілю, яка в свою чергу найчастіше ототожнюється з професійною компетентністю такого фахівця. Але ж для того, щоб бути гідним українським фахівцем у будь-якій галузі, він повинен окрім всього знати норми чинного законодавства, які стосуються його діяльності, слідкувати за її змінами та розуміти їх, як того вимагає держава. xxxМайбутніх інженерів-педагогів економічного профілю це стосується в першу чергу, тому що до їх основних трудових функцій належать: інформаційна, проектувальна, винахідницька, контролююча та практична, основи здійснення яких, закріплені саме в діючому законодавстві України. Саме тому для сучасної України є дуже важливою формування правової компетентності інженерів-педагогів економічного профілю, поряд з іншими компетентностями, з точки зору розуміння та використання ними діючого законодавства у процесі трудової діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань застосування компетентнісного підходу у формуванні майбутніх фахівців присвячені роботи

Г.І.Ібрагімова, В.І.Байденко, А.Г.Бермус, Ю.Ф.Зіньковського, Г.О.Мірських. Питання професійної компетентності розглядається в працях В.В.Ковальчук, О.В. Чубарук (стосовно розвитку професійної компетентності вчителів філологічного профілю), Н.М. Боллюбаш, С.М.Горобець, К.О.Кирей (формування професійної компетентності майбутніх економістів), В.В.Кулешова, В.В.Мальована (особливості професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів). Проблеми підготовки інженерно-педагогічних кадрів економічного профілю висвітлені в наукових працях І.В.Каук (визначені професійно-важливі якості особистості інженера-педагога), В.С.Кошелевої (розроблена модель формування проектувальних умінь інженерів-педагогів економічного профілю), С.В.Хоменко (виявлені особливості формування економічних знань у інженерів-педагогів). Проблемі правової компетентності присвячені дослідження Я.В. Кічук, А.І. Романової (щодо компетентнісного підходу до правової освіти студентів), І.В. Безукладнікової (виявлені умови формування правової компетентності учнів), Т.Є.Зульфугарзаде, О.В. Кудряшової (стосовно правового навчання економістів). Формуванню правової компетентності та правовому навчанню інженерів-економістів присвячені роботи Д.В.Коваленко, в яких зроблено акцент саме на педагогічну діяльність майбутнього інженера-педагога. Проте недослідженою є правова компетентність інженерів-педагогів економічного профілю.

Постановка завдання. Метою публікації є обґрунтування актуальності формування правової компетентності у інженерів-педагогів економічного профілю з метою підвищення якості майбутньої професійної діяльності у відповідності до вимог сучасної освіти.

Виклад основного матеріалу. Для вищого навчального закладу існування правової підготовки, освіти поряд з професійною є теж дуже важливим, тому що головна мета вищого навчального закладу – підготовка фахівця, який би був затребуваний в державі та конкурентоздатний на ринку праці. Саме під час правової підготовки майбутнього фахівця, разом із вивченням, ознайомленням із стандартами, положеннями які зафіксовані в законодавчих актах, у нього формується стандарт, якому повинен відповідати сучасний український фахівець певної галузі. Завдяки правовій підготовці студент вищого навчального закладу починає розуміти те, щоб бути гідним фахівцем в окремій сфері недостатньо володіти лише технічними, економічними знаннями, тощо. Треба бути обізнаним з нормативними положеннями, в подальшому розуміти їх зміни та доповнення, а також вміти їх застосовувати на практиці.

У наш час на зміну підходу, який забезпечував загальне уявлення про способи виконання певної діяльності та сформованість загально професійних умінь, прийшов компетентнісний підхід. Компетентнісний підхід з'явився завдяки вимогам роботодавців, які не задоволені рівнем молодих спеціалістів. Наприклад у Німеччині на початку 1990-х роботодавці у складі спільної з освітянами комісії створили проект фігури "ідеального випускника ВНЗ-XXI". У наш час керівники держави разом із спілками німецьких підприємств склали доволі довгий перелік того, що вони хотіли бачити у німецькій вищій освіті, а саме: бакалавр повинен мати ефективну компетентність, а не являти собою особу, яку необхідно рік-другий донавчати на робочому місці, а магістр повинен бути поглибленим фахівцем, спроможним виконувати складніші від бакалаврських завдання [1]. Першим в Україні незалежно оцінити якість своєї роботи зважився Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут», який у нинішньому році провів соціологічне дослідження серед роботодавців, котрі взяли на роботу його випускників, наймолодших спеціалістів і (ще в 2005 р.) студентів-старшокурсників. 24 травня 2012 року у Чернігівському державному технологічному університеті проведено круглий стіл на тему «Вимоги роботодавців до вищих навчальних закладів, щодо кваліфікації, професійних знань та навичок молодих спеціалістів. Діалог роботодавців та молоді», на якому керівники підприємств заявили, що хочуть мати працівників не тільки з хорошими теоретичними знаннями, а й з практичним досвідом роботи. Тому необхідно налагодити тісну співпрацю представників навчальних закладів і роботодавців, надати студентам

можливість отримати такий досвід у процесі навчання [2]. Таким чином, роботодавці мають на увазі професійну компетентність, яка б дозволила молодим спеціалістам бути затребуваними в тій чи іншій сфері діяльності. На основі основних ідей компетентнісного підходу визначених Л.О. Філатовою [3] зробимо аналіз та розкриємо особливості цього підходу, які є на нашу думку найбільш вагомими та актуальними:

- Компетентність можна проявити, оцінити та вдосконалити лише в діяльності, в конкретній ситуації

- Компетентність – це сукупність інтелектуальних особливостей людини разом з її психологічними, фізіологічними, соціологічними властивостями організму

- Компетентнісний підхід формується на основі визначення основних вмінь, знань (компетентностей) для кожної професії окремо

- Навчальний процес спираючись на компетентнісний підхід формується від загального до приватного (від кінцевого результату, мети до формування самого процесу)

- Компетентність не є характеристикою самого процесу формування гідного спеціаліста, а характеризує його мету – самого спеціаліста

- Компетентності формуються не тільки в процесі навчання особистості, а й на протязі всього життя під впливом навколишнього середовища

- Компетентність спеціаліста складається не з оволодіння конкретним переліком знань, вмінь та навичок разом з гарними психологічними, фізіологічними, соціологічними властивостями, а із здатності особи до компетентної діяльності у конкретній ситуації

- Компетентнісний підхід виник в результаті частих змін вимог до спеціалістів на ринку праці

- Відповідно до компетентнісного підходу основним результатом сучасної освіти має бути не засвоєння знань, а придбання випускником відповідних компетентностей у різних галузях

Аналізуючи зазначені вище положення, вважаємо, що *компетентність* – це інтегративна якісна характеристика особистості, яка включає в себе різноманітні компетенції (знання, уміння навички, досвід) у поєднанні з емоційно-ціннісним ставленням, мотиваціями, особистісними характеристиками та розгорнутою рефлексією, що дозволяє особі ефективно діяти та вирішувати особистісні та суспільні завдання, які виникають у процесі життєдіяльності.

Компетенцію ж розуміємо як структурний компонент компетентності, що включає в себе знання, уміння, навички, які формується в процесі безпосереднього навчання особистості, отримання досвіду, життя взагалі та є оцінною

характеристикою особи, яку можна визначити шляхом проведення тестувань.

Актуальність та значущість проблеми формування та вивчення правової компетентності спеціаліста посилюється у зв'язку з появою компетентнісного підходу в системі професійного навчання. Наявною стала необхідність застосування таких організаційних форм, методів і технологій навчання, які б дозволили студенту активно долучатися до самостійного пошуку та відкриття нового, професійно необхідного. Виходячи з практики ми розуміємо, що не можливо бути гарним спеціалістом, фахівцем у окремій галузі і бути повністю відокремленим від чинних законодавчих актів, адже саме в них міститься багато стандартів, положень та обмежень щодо будь-якого виду трудової діяльності в Україні. Як зазначає І.А. Романова, правова компетентність, тісно пов'язана з іншими видами компетентності, наприклад, з інформаційною і комунікативною. Навичка роботи з текстами правового змісту не тільки цінна сама по собі, але й визначає здатність людини точно тлумачити і глибоко аналізувати будь-який текст, грамотно формулювати власні думки, оперативно шукати інформацію для їх підтвердження або перевірки. Аналіз формулювань законів, досвід власних формулювань тієї або іншої правової ситуації, розробки точних і однозначних форм письмового або вербального вираження своєї думки формує культуру мислення, таку необхідну людині в його повсякденному житті [4]. Я.В. Кічук зазначає, що правова компетенція є не лише однією з інтегративних стосовно особистості студента, а й виступає інваріантною характеристикою, тобто неодмінною у смислі обов'язковості, вагомості, постійності [5]. Отже ми вважаємо, що правова компетенція – це інтегральна якість особистості, заснована на правових цінностях, яка відображає її здатність та здібність застосовувати систему правових знань та вмінь в процесі соціально-правової діяльності, яка дає змогу особистості мобілізуватися на виконання цієї діяльності.

Для людини (біосоціальної живої істоти, що формується під впливом спільної життєдіяльності з іншими людьми), для індивіда (конкретної людини, що відзначається біологічно і соціально зумовленими та індивідуально вираженими психофізіологічними якостями), для особи (індивіда, що є суб'єктом правовідносин) правова компетентність необхідна для розуміння їх основоположних прав, закріплених на державному рівні, без яких не може існувати жодна особа, таких як право на життя, на повагу його гідності, на свободу та особисту недоторканість, право на працю, на соціальний захист та інші [6]. Також це необхідно для

розуміння основних засад існування держави в цілому, її території, суверенітету, гілок влади тощо. Саме такі правові знання, що є необхідними і достатніми для особи, потрібні їй для існування в повсякденному житті, для участі у суспільних відносинах та для правомірної поведінки в цих відносинах.

Для громадянина (особи, що має політико-правовий зв'язок з певною державою, який виявляється в їх взаємних правах та обов'язках), апатридів (осіб без громадянства), біпатридів (осіб з подвійним громадянством), правова компетентність необхідна для розуміння свого статусу, своїх прав та свобод, закріплених певною державою. Громадяни, біпатриди повинні розуміти у яких відносинах вони перебувають з тією чи іншою державою, які в них є обов'язки по відношенню до цих держав. Повинні знати і розуміти політичний устрій держави, функціонування гілок влади, для того щоб вступати на гідному рівні в певні відносини не тільки в суспільстві, а й в державі через її державні органи, брати участь в управлінні державою на дозволенних законодавством засадах.

Для особистості (конкретного індивіда, що відзначається неповторною сукупністю соціально значущих якостей, які виявляються в його відносинах з іншими людьми), як представника інженерно-педагогічної діяльності економічного профілю правова компетентність необхідна, і як для особи і як для громадянина. Але ж новим наповненням правової підготовки для представників інженерно-педагогічної діяльності економічного профілю, є саме галузеві норми та стандарти, закріплені в законодавстві України. Для інженерів-педагогів економічного профілю важливим є розуміння норм чинного законодавства (норм господарського права, трудового, конституційного, цивільного...), здатність до пошуку необхідної інформації в законодавчих актах України, здатність застосовувати на практиці норми законодавства в тій чи іншій ситуації.

Відповідно до розробленої моделі інженера-педагога професійно-технічного вузу, що до його професійної характеристики, майбутній спеціаліст такого профілю повинен знати спеціальні дисципліни (в нашому випадку економічні дисципліни) в об'ємі освітянського стандарту та вміти застосовувати отриманні знання на практиці, мати правові знання в об'ємі освітянського стандарту, законодавство в сфері освіти, законодавство в сфері комерційної діяльності, законодавство в сфері авторського права, та на практиці вміти застосовувати отриманні знання, та мати інші знання у сфері педагогіки, психології.

Як що розглянути типову посадову інструкцію

інженера-економіста можемо побачити, які вимоги висувуються до представників даної професії, а саме: він повинен знати законодавчі акти, постанови, розпорядження, накази, інші нормативні матеріали стосовно планування, обліку та аналізу діяльності, повинен знати порядок розробки перспективних та річних планів, науково-технічної, господарсько-фінансової та виробничої, повинен знати планово-облікову документацію, знати порядок розробки нормативів матеріальних, трудових та фінансових витрат, Правила оформлення матеріалів для укладення договорів, порядок та строки складання звітності, законодавство про працю, правила внутрішнього розпорядку та багато іншого. Слід відзначити, що за неналежне виконання своїх обов'язків спеціаліст несе відповідальність встановлену трудовим договором або чинним законодавством України. Отже спираючись на типову посадову інструкцію майбутньому інженеру-педагогу економічного профілю вкрай необхідні правові знання, як вузькоспеціальні – ті що необхідні йому при виконанні трудової функції, так і загальні – необхідні йому для існування в суспільстві та вирішення побутових питань. Але ж у час домінування компетентнісного підходу, самих правових знань для ефективного здійснення своєї трудової діяльності не достатньо. Саме тому інженер-педагог економічного профілю повинен мати не лише правові знання, а мати правову компетентність, яка дозволить йому застосовувати отримані правові знання, досвід, навички та вміння поряд із профілюючими знаннями в своїй трудовій діяльності при виконанні тієї чи іншої трудової функції.

Висновки. У сучасних умовах роботодавці потребують дійових, юридично обізнаних представників інженерно-педагогічної діяльності економічного профілю, які здатні самостійно вирішувати різноманітні соціально-правові питання, тому що практична сторона спеціаліста набирає все більшу правову направленість. Саме тому безапеляційним можна вважати положення

про те, що юристи повинні добре знати економіку, а економісти право [7].

Перспективи подальших досліджень. У рамках подальшого наукового дослідження будуть розроблені теоретичні та дидактичні основи формування правової компетентності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю, визначено сутність та зміст поняття «правова компетентність інженера-педагога економічного профілю».

Список джерел:

- 1 Maassen, Peter A.M. Quality in European higher education: Resent trends and their historical roots / A.M. Peter // European Journal of Education. – Vol. 32 – no 2. – 1997- р. 111-127.
- 2 Матеріали круглого столу роботодавців та молоді у Чернігівському державному технологічному університеті – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.stu.cn.ua/news_view/75/.
- 3 Филатова, Л.О. Преемственность общего среднего и вузовского образования / Л.О. Филатова // Педагогика. – № 8 – 2004. – с. 63-66.
- 4 Романова, І.А. Компетентністний підхід до правової освіти студентів [Текст] / І.А. Романова // Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Х., 2009 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.hnpu.edu.ua/sites/default/files/fahovi%20vudannia/2009/Statti%20Pedagogika%20ta%20psukhologia%2033/4.html>.
- 5 Кічук, Я.В. Правова компетенція – інваріантна суб'єктна характеристика сучасної студентської молоді [Текст] / Я.В. Кічук // Е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку» – вип. № 3 – 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_13/.
- 6 Конституція України [Текст] – Х, 2007. – С. 20-33.
- 7 Видяпин, В.И., Данько, Т.П., Серегин, В.П. Формирование новой модели правового обучения экономистов / В.И. Видяпин, Т.П. Данько, В.П. Серегин // Законодательство и экономика – № 6. – 2004. – С. 12.